

Die ene Passion die wel doorging, met rampzalige gevolgen

Het Amsterdams Gemengd Koor voor aanvang van de Johannes-Passion op 8 maart in het Concertgebouw. Beeld P.H. van Straeten

Het Amsterdams Gemengd Koor zong op 8 maart Bachs Johannes-Passion in het Concertgebouw. Vijf dagen later moesten alle concertzalen sluiten. Voor het koor kwam die beslissing te laat. Zonder iets te vermoeden hadden al die zingende kelen het virus toen al binnen hun eigen gelederen verspreid. De gevolgen waren rampzalig.

Peter van der Lint 9 mei 2020

Het koor is aangeslagen. In de rouw. Het Amsterdams Gemengd Koor zong begin maart Bachs Johannes-Passion, maar de aanvankelijke trots over het mooie concert maakte plaats voor grote verslagenheid. Tijdens de repetities en de uitvoering van die Johannes-Passion sloeg het coronavirus ongemerkt, maar genadeloos toe. Met als gevolg: vier dodelijke slachtoffers en ruim honderd zieke koorleden.

Het was vorige maand groot nieuws in het achtuurjournaal. Het hele passie-seizoen zou dit jaar compleet in het water vallen. Geen enkele Matthäus-Passion of Johannes-Passion in de aanloop naar Pasen. De coronapandemie legde die eeuwenlange, typisch Nederlandse traditie volledig plat. Behalve dan die ene Johannes-Passion van Het Amsterdams Gemengd Koor. Dat concert was zó vroeg in maart gepland – ruim een maand vóór de Goede Week – dat er van coronamaatregelen of -angst nog helemaal geen sprake was.

Het Amsterdams Gemengd Koor is een amateurkoor, opgericht in 1928 en met 130 enthousiaste leden. De gemiddelde leeftijd van de zangers ligt boven de 50 jaar. Het koor treedt onder leiding van dirigent Paul Valk twee tot drie keer per jaar op, met als thuishaven het Concertgebouw.

Zingend besmetten

Op zondagavond 8 maart was daar dus de succesvolle uitvoering van Bachs kleinere passie met zo'n duizend toehoorders in de zaal. Maar die ene uitvoering, vijf dagen voordat vanwege Covid-19 de concertzalen moesten sluiten, had rampzalige gevolgen. Van de 130 koorleden werden er rondom en na deze uitvoering 102 ziek, sommigen ernstig. Koren zijn uiteraard bekend met verkoudheids- en griepgolven, en met het fenomeen dat je juist zingend iemand met zo'n griep kunt besmetten. Maar dit was iets totaal anders.

Een 78-jarig koorlid overleefde het niet, drie partners van koorleden stierven eveneens. Er kwamen zangers op de intensive care terecht, dirigent Valk kreeg ernstige verschijnselen, veel van de begeleidende musici van de Holland Orkest Combinatie eveneens.

Zelfs onder de evangelist, Christus en de overige vier solisten waarde het virus rond. Hoe kon het gebeuren dat één evenement zulke grote gevolgen had, terwijl er vooralsnog geen direct verband kan worden gelegd tussen de bekende virushaarden in Noord-Italië of bij de carnavalsfeesten in Zuid-Nederland?

Reconstructie

Dit verhaal is een reconstructie van deze traumatische periode, die nog lang niet verwerkt is. Het koor is verslagen en in diepe rouw gedompeld. Toen hun gewaardeerde collega, en de drie partners van koorleden overleden, mocht het koor niet aanwezig zijn bij de begrafenis. Alleen bloemen konden er namens de achterblijvers gestuurd worden. Het koor mocht niet dat ene doen waar het goed in is, en wat je als betrokken collectief op zo'n emotioneel moment nou juist heel graag zou willen – zingen.

Gesprekspartners in deze reconstructie zijn Agnes van Straaten en Renate Schoonderwoerd. Ze zijn beiden zingend lid van het koor en vervullen tevens bestuurstaken, zoals ook veel van de andere leden niet zingend betrokken zijn bij het reilen en zeilen van het koor. Het geeft aan dat Het Amsterdams Gemengd Koor een hechte club is. Van Straaten en Schoonderwoerd werden overigens ook allebei ziek.

De laatste repetities

“Misschien zijn we wel te naïef geweest met z'n allen”, zegt Van Straaten. “Maar het was toen nog helemaal niet aan de orde, het gevaar van het coronavirus. Op dinsdag 25 februari hadden we gewoon onze normale repetitie.”

Twee dagen na die repetitie werd bekend dat er in Nederland een eerste officiële

besmetting was. Weer twee dagen later, op schrikkelog, meldt het Concertgebouw zich via de mail bij het koor. In het bericht staat dat als het Concertgebouw van mening is dat het door laten gaan van een concert te veel gevaar oplevert voor de gezondheid van de bezoekers, het concert dan eenzijdig door het Concertgebouw geannuleerd kan worden. Het is een algemene mail die gestuurd wordt naar alle orkesten en ensembles die in die komende weken in het gebouw zullen optreden. Schoonderwoerd onderhoudt die dagen het contact met het Concertgebouw. “Er was helemaal nog geen sprake van ongerustheid, laat staan van paniek. Niet bij ons, niet bij hen. Ik heb alleen gevraagd of ze ons op tijd wilden waarschuwen als het niet door zou kunnen gaan, want zo’n concert afzeggen, dat is niet niks.”

Op dinsdag 3 maart heeft het Amsterdams Gemengd Koor zijn laatste reguliere repetitie vóór het concert. In Nederland zijn dan al ruim honderd besmettingen geregistreerd. Ook bij het koor zelf zijn er een paar zieken. Die repeteren niet mee. De dagen erna loop het aantal besmettingen in Nederland met gemiddeld veertig nieuwe gevallen per dag op.

Generale repetitie

Op zaterdag 7 maart, één dag vóór het concert, vindt de generale repetitie plaats. Locatie is de Geert Grooteschool in Amsterdam Buitenveldert. Naast het koor is ook het voltallige orkest aanwezig, plus de zes solisten. Bij het koor melden zich vijftien zangers ziek. Een paar van hen geeft aan de wens te hebben om de volgende dag ondanks hun ziekte toch met het concert mee te willen doen. In Nederland zijn er dan bijna driehonderd officiële corona-patiënten.

“Die repetitie ging heel goed”, vertelt sopraan Klaartje van Veldhoven, een van de solisten in deze Johannes-Passion. “Er waren al met al veel mensen aanwezig, maar de ruimte waar we in repeteerden was niet heel klein. We stonden en zaten niet extreem dicht op elkaar. Achteraf denk je natuurlijk wel na over hoe we daar met elkaar omgegaan zijn. Dicht op elkaar in de rij voor koffie in de pauze bijvoorbeeld. Ik had gehoord dat er koorleden ziek waren, maar ook dat zij bij klachten thuis zouden blijven.” Van het Concertgebouw is in die laatste week door het koor niets meer vernomen over eventuele gevaren voor de gezondheid. Alle lichten om het concert door te laten gaan, staan dus op groen.

Het concert

Op zondag 8 maart stroomt de Grote Zaal van het Concertgebouw ’s avonds vol voor wat volgens alle betrokkenen een prachtig concert wordt. Wel zijn er nu opvallend veel ziekmeldingen onder de koorleden. Dertig van hen, onder wie aardig wat sopranen, zingen niet mee.

Zo’n duizend liefhebbers hebben een kaartje gekocht, en genieten als zo ongeveer de enigen dit jaar van een Bach-passie. Navraag van het koor later, leert dat van die circa duizend bezoekers er bijna niemand ziek is geworden. In Nederland loopt het aantal besmettingen op deze zondag op tot bijna vierhonderd.

Sopraan Klaartje van Veldhoven: “Het was nota bene mijn debuut in het Concertgebouw als soliste. Ik herinner me nog dat ik over zoiets onbenulligs nadacht als mijn iets te grote schoenen, waarop ik voor het eerst die lange, beruchte trap moest afdalen.

“Het was een mooi concert, en we waren totaal onwetend met z’n allen. Ik was wel onbewust bezig met gezond blijven, niet verkouden te worden. Dit was de eerste passie

van de twaalf die ik in die komende weken zou gaan zingen. Ik moest fit blijven. Twee dagen na het concert hoorde ik dat een paar van mijn zingende collega's ziek waren geworden.

“Op donderdag 12 maart was ik met een klein, hinderlijk kuchje onderweg naar Groningen voor een optreden. In de auto hoorde ik de persconferentie van Rutte waarop hij aankondigde dat de concertzalen dicht moesten. Ik kon meteen rechtsomkeert. Tien dagen na het concert werd ik zelf ziek. “

Na het concert

“De dagen na het concert stond de koortelefoon roodgloeiend”, zegt Renate Schoonderwoerd. “Het regende berichten van ziekmeldingen. Er was ook sprake van angst onder de koorleden. Op maandag 9 maart hield minister-president Rutte een persconferentie waarop hij nog een beetje jolig adviseerde geen handen meer te schudden. Op dinsdag zou weer onze reguliere repetitie zijn, maar onze dirigent Paul Valk meldde zich die dag ook ziek.

“Toen hebben we besloten om de repetities tot nader order uit te stellen. In Delft is die dag een van de koorleden positief getest, hoewel die niet ziek was. We hebben de koorleden direct gevraagd om zelf in quarantaine te gaan, omdat we niet konden uitsluiten dat er meer koorleden positief zouden testen. Ik heb daarop meteen de GGD ingelicht, die heel moeilijk bereikbaar was.

“Later, toen er veel meer zieke koorleden bijkwamen, heb ik de GGD gevraagd of ze niet een paar koorleden konden testen. Dat bleek eigenlijk niet te kunnen, omdat men toen alleen nog mensen testte die in het ziekenhuis waren opgenomen. De GGD zegde dan toch toe om zes mensen te testen, maar uiteindelijk werd er slechts één koorlid getest. Andere leden testten positief via hun huisarts.”

Poster van het Amsterdams Gemengd Koor voor de Johannes-Passion.

“Bij de GGD gingen nog geen alarmbellen af”, zegt Agnes van Straaten. “Ook niet toen wij vertelden dat het om een koor van ruim honderd zangers ging, dat we net een concert hadden gehad, dat we dicht op elkaar hadden staan zingen, en dat er binnen onze gelederen weleens sprake zou kunnen zijn van een echte uitbraak. Omdat ook veel familieleden van koorleden ziek werden. De GGD stuurde wel een lange brief met instructies voor de leden.”

Op 12 maart kondigde Rutte de evenementen-lockdown aan. In die week worden veel ernstig zieke koorleden opgenomen in het ziekenhuis. Sommigen belanden op de ic aan de beademing. Een van hen kan pas na vier weken van de ic af, en is nu aan het revalideren. Van de koorleden die in het ziekenhuis liggen, testten er ruim tien positief. Zoals gezegd overlijdt één koorlid, en ook drie partners van koorleden stierven aan de gevolgen van het virus. In totaal werden ruim honderd koorleden ziek.

“Onze concerten zijn sinds 1928 altijd doorgegaan”, vertelt Van Straaten, “behalve in de Tweede Wereldoorlog. De verslagenheid en het verdriet zijn groot. Zingen verbreedert, je kunt er gezamenlijk verdriet mee delen. Maar we mogen geen echt contact hebben. We plannen later, als het weer mag, een herdenkingsbijeenkomst voor onze overleden mensen.

“Dirigent Valk is inmiddels genezen. Hij mist ons, wij missen hem. Hij heeft ons al twee keer via onze website een persoonlijke en bemoedigende mail gestuurd. We proberen nu of we iets muzikaals via digitale kanalen met elkaar kunnen doen.”

De toekomst

Het hechte koor is veerkrachtig. Er is deze dagen onderling veel contact tussen de leden. Er is behoefte om te praten, te delen. In het begin klonk er af en toe nog iets van verwijt, van boosheid, maar dat is volgens Schoonderwoerd weggeëbd.

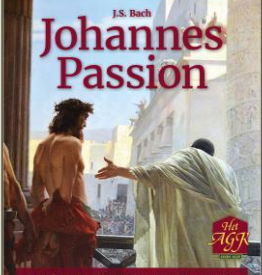
Plannen voor het tweede concert van dit jaar waren er al. Haydns 'Die Jahreszeiten' in het Concertgebouw op 22 november. "Maar de locatie zal na wat er gebeurd is niet het Concertgebouw zijn. Die zaal is op dit moment veel te beladen. Bovendien zou het vanwege het anderhalvemeterbeleid financieel voor ons te begroterlijk zijn, omdat er te weinig mensen een kaartje kunnen kopen.

"De tijd om het werk in te studeren wordt ook te krap. Als de omstandigheden het toelaten, en dat is nog maar zeer de vraag, wil het koor op die datum het Requiem van Mozart in de Amsterdamse Westerkerk zingen. Een uiting van veerkrachtigheid en van collectieve rouw. Alsnog zingen voor de mensen die stierven en die op zo'n onwerkelijke en stille manier begraven moesten worden."

Het Amsterdams Gemengd Koor

J.S. Bach
**Johannes
Passion**

20 & maart 2020
20:15 uur
Het Concertgebouw
Amsterdam

Directie: de Vrij Oorlogheren • Koninklijk Huiselijk Orkest
Chorale van het Concertgebouw
Koren: de Vrij Oorlogheren • Koninklijk Huiselijk Orkest
Solo's: Marjan Wiersma • Rijk Nieuwland • Rijk Nieuwland • Rijk Nieuwland
Solo's: Marjan Wiersma • Rijk Nieuwland • Rijk Nieuwland
Het Amsterdams Gemengd Koor
Directie: Rijk Nieuwland